

యున్ = భద్రవుహర, హరిక్రి. = అరువు, చైన్సాగెరు లాచేయ = పెట్టటక్క పాపికొండి నా తెచ్చు, ఉక్కేసమిగ్న = విన్పుష్టికొనగా, ఎట్ల సేతుమన్ = ఎట్ల రంపాటపడును, కంక్రెన్ = ఉంపీటట. దైవంటమొతుగున్ = దైవమొతుగును.

తాత్పర్యము : - ఏమి చేయుటును : ఎక్కుడికి పోదును. ధనమా, జాన్యము. విద్యమా, హరిక్రి. పెట్టటక్క సాగరి నాచేయ, వేపికొమటక్క ఎట్ల సేర్చు గడు : ఇక్కటిటి దైవమే యొఱుగును.

శే. ఏ భయంబును నెచ్చేట నెసయేదు
సరున కెస్టాట విద్యాధనంబ ధసము
చేరబాధాదికములచే జాఱవోవు
ధనము ధనమాన యెన్ని చందములఁ దలఁప. 112

అరము : - ఏ రయంబును = ఏరపైన భయమును. ఎక్కుటన్ = ఏ ప్రదేశమువందును. ఎన్యులేదు = పొందణాడు. ఎచ్చాటన్ = (ఏ + పాట - ఎస్టాట) ఏవిధముగఁ ఖాచినపు, విద్యాధనంబ = విద్యారూపమైన ధనమే, ధనము = విషమైన ధనము, 'చేరబాధాదికమురచేసే' చేర = దొంగలవలని, బాధ = ఉన్న ప్రదేశము. అదికంబులన్ = మొదలైనవానిచేర, చూఱవోవు = (చూఱ + పోవు - చూఱవోవు) దోపిగా, బోయెద్దికొల్లిపోయెడి, ధనము = ధనము, ఎన్ని చందముంఁ దలఁపన్ = ఎన్ని విధముల నాలోచందినపు, ధనమానే ? = ధనమగునా :

తాత్పర్యము : - ఏ ప్రదేశమువందును, ఏవిఫైన భయమునుటును అగ్కుచాఁ విద్యాధనమే పనుష్ణునకు నిషమైన - విపాయైనైన ధనము. డాంగ, టాడ, అగ్ని- అసెడి యి మువ్వురిపలవు కొర్లపోపులకు వీకైన పడి, సువర్ణ, రక్తపిక్కమైన రప మెన్ని విధముల నాలోచించి ఖాచినపు ధనమగునా :

శే. అక్కుటకు ! దురోదక న్యసన మెట్లు ?
యాయజాక విశిష్టావ్స్టవాయ మెట్లు ?
ఎట్ల చేసినఁ జేసేగా కేమనంగ
సేన్చువారము ? విధి దయానిస్యహృదయి.

అరము : - అక్కుటకు = (అక్కుట + అక్కు - అక్కుటకు) అయ్యుమోయ్యా, దురోదరవ్యసనము = ఔరువునెదు కోపము, ఎట్ల = వివిధమైనది ?, 'యాయజాక = యజ్ఞించరైన, విష్టి=పుణ్యపురుషులయిక్క. ఆన్వాయము = ఆన్వయము (పిర్పిత మహాప్రఫికామహాదురమైక్క - వరువ). ఎట్ల = వివిధమైనది ?, ఎట్ల చేసినన్ = ఎట్లిధివి పుత్రీధివిగా, చేసినపు, చేసేగాక = చేసెనుగాక, ఏమనంగ సేర్చువారము ? = ఏమనఁగంవారము, విధి= ప్రాపాలక కుక్కట కెరిసించెదు యదృష్టదేవత. 'దయానిస్యహృదయి' దయా = దయావిషయమువాడు, నిస్య = దరిద్రమైన, హృదయము కంఠి.

తాత్పర్యము : - అయ్యుమోయ్యా, ద్వార్పవ్యసన మెటువంటిది : యజ్ఞించరైన ప్రిపుదిషులఁ చంచక్రమ మెటువంటిది ? దయాదరిప్రహృదయమైన విధి దేని నెట్లు చేసినపు కేయఁగలదు. ఏమనఁగలము :

విశేషము : - హర్యకర్కుల నమసరించి ప్రాపాలక మఫదుఃఖములు కల్పించు దేవత తిర్మయ. 'దార' యను దేవక మొదట చిక్కుఁడ పెట్టాడు. 'విధార' యను వేవైక 'ధార' కల్పించిన చిట్టంన్నియు నొక్కుక్కలే విధిదేయము. అప్పుడు మఱల 'దార' ప్రాపాలక భోగిణ్యములు కల్పించుండును. ఇట్ల దార విపాకలను పేరేవిధిలిధురును. ప్రాపాల భాగధేయములకోఁ గ్రెక్కించుడు వివేదించుండురు.

చ. అరుణా గళ స్థించి ముదయాద్రి వయిండబాడ తేర గిస్సులోఁ
బెరుగును వంటకంబు వడపిందియలుఁ గుడువంగఁ బెట్టు ని
ర్భుర కురుణాధురీఁయగు ప్రాణము ప్రాణము తల్లియున్న దే ?
సారహార ! మెవ్వెంకఁ గడుపారసిపెట్టు దిశ్చితాన్నముల ? 1!4

అరము : - 'అరుణగఢ స్థించిము' అరుణ = ఎట్లని, గఢ ప్రి = కిరణముదాగఁ సూర్యునిచ్చుక్క, చించము = చించము, ఉరుయాదివయిన = ఉరుయమ్ము రమమీద, పొడతేన = పొడతేగఁగా (ఉరుయంపగా), గిన్నెలోన = గిన్నె యంచ, పెచుగుప = పెచుగును, వంటకండ = చరిదియస్సుము, వడపిందియుండ = ఉరుచేసిన మామిదిపిందెబను. 'కుండవఁచెట్ల విన్పరకరుణాధీఁఁ'
ఫండవఁగఁచెట్ల = అరగింపఁచెట్ల, నిర్మి = వంటకమైన, కరుచా = కపి

శర్మయొక్క, ఉపిషదుగు = రాశు మౌసినరగు, ప్రాణము ప్రాణము = ప్రాణమువకు, బ్రాహుగు, కల్పియున్నదే, = కల్పివంచీరికండా, ఎవ్వరు = ఎవ్వరు, ఇంకన్ = ఇంకమీరట, కరుపారపి = ఆంకరియోజిగి, ఉపిశాస్న షర్ = వంపివయవ్వములను, వైపైరదు = వైప్పగంపారు, హరపా, = హరపరా.

తాత్పర్యము:- పొదుపు, గొండవై, బ్రోద్రు పొదంచునప్పదే గిన్నెలో వింకపెరుగుపేసి వరపిందెలకో, జరిది వంటకమును అరగింపి వైపైరు విందారు కనికరమంగంరి. ప్రాణమువకు ప్రాణమైన కలివంటి పస్తువున్నదా, ఇంకమీరటి-అంకి తెంపికో: వరిని యన్నములను ఎప్పురు వైపైరు, హరపా,

వ. అనుచు సెందేనియున్ జనియె.

115

అథము:- అమధున్ = అవిందకుడు, సెందేవియున్ = ఎప్పటికో జనియెన్ = వైక్కిషు.

తాత్పర్యము:- అచి చింతించు నెచ్చుకో వ్యోప్తియైను.

మాలిని: ఘుస్కృత కుసుమమాలాకోటి పాటల్య లీలక గీసలయ ములచాయన్ గీరచంచూపుల శ్రీ విస్మయర స్నమరోణ్ణా విభ్రమప్రాథి ఏంటన్ విసుమహాపాత దీ ప్తుర హింగళత్వంబు గొండెన్.

116

అథము:- *ఘుస్కృత లీలన్. ఘుస్కృత కుముడు = కుంకుమపూరియొక్క, మాలా = రండం, కోలీ = వరువంయొక్క, పాటల్యలీలన్ = ఎట్లదన ములనరె, కింయములంచాయన్ = చిగురాలునవ్వువరె, *కిరంచూ....విభ్రమ ప్తురిన్, కిర = చింకరయొక్క. రంచూపటి = మాక్కుంయొక్క, శ్రీ = కోరకో, విస్మయర = వ్యాపించుంచుంచుగం, స్వపుర = చమకీముగముయొక్క, ఉర్రా = కోకయంది నవ్వుని నూడయొక్క, విభ్రమ = విభ్రంతి కలిగించెడి, ప్రాధిన్ = ప్రోధకనముకో, ఏండన్ = ఆకాశమునందు, విసుపుర = వద్యములకు, పొర = దంధుపై నుండునియొక్క, దీపుర = కాంపుల, హింగళత్వంబున్ = గోచనప్పాయను, ఉండెన్ = పొందెను.

తాత్పర్యము:- రుండుమహాపుదందర యెత్తురవమురకో, చిగురాలున్నె రకో. చింకముక్కు-ం వర్షాంకో, విచ్చికాంపచమర్మముగముర కోకుమురము ద్రాంపిని గర్వించుచుంబీలో వద్యప్పాతువికాంతులు గోరోచనాచ్చాయను వసాంచెను.

ఉ. పాటలాంశు జటాభారథాసురువు

భార్యవుడు వోలె నోలాడె భాస్క్తరుండు

రాగరక్త చ్ఛటానిఱ్య రప్రపూర్ణ

చరమ సంధ్యాశమంత పంచకసదముల.

117

అథము:- 'పాటలాంశు జటాభారథాసురుండు' పాటు = తెదుషుమించివ యెంపువన్నెగం, జటా = జటయొక్క, భార = భదువుచేక, రాసురుండు = ప్రకామాసుదైవ, భాస్క్తరుండు = హర్యుడు, భార్యవుడు వోనెవ్ = సరతు రాముషువె, 'రాగరక్త ... పంచకసదములన్' రాగ = పంచయైయైనెడి, రక్తచ్ఛటానిఱ్య = రక్తప్రవాహమంకో, ప్రపూర్ణ = విందిన, చరమపంధ్య = సాయంకార సంధ్యయైయైనరు, శమంకపంచక = 'ఇమంక'ములనుచేరుగం యైదు సెత్తును మదుగులకు సంధించివ, వదములన్ = వదమురయుండు, ఉలాండ్వ్ = సంబాదిను.

తాత్పర్యము:- ఎట్లవి కిరణమురే యనెడి జడద విరియుదోషికావి సూర్యుడు భారవరమునివరె, చరమ సంధ్యారాగమురేయనెడి నెత్తురుంకో విందిన ఇంపంచములనెడి యైదునెత్తుడు మదుగులరోంటింగాదెను.

విశేషములు :- రూవకామప్రాణకమైన యమమాంంకారము.

*పాటలాంశు జటా" "రాగరక్తచ్ఛటా" "సంధ్యాశమంత పంచకము" మూడు సుపకములు, భార్యవుడు-ఉపమావము, భాస్క్తరుడు ఉపమేయుడు, ఉలాదుర వమావద్యము, 'పోరెన్ ఉపమావచకము.

వ. పెండియు ధాతారకూట పాటలకోమలాతపంబై వాసరంబు పలుకంబాతు. అస్త్రాది కింట కూటంబున దరవిక చనిచులకుసు మమంజరీ పుండంబునుం శోలె మిహిర బింబంబు చూపట్టు, చరమ ధరాధరధాటుధారాప్రవాహంబునుం శోలె సంధ్యా

రాగంబు గగనమాడలంబు నాక్రమించె. జైత్యుమాసులు విద్రావణ ట్రోజాక కావుకోలాహలాయల కులాయుశులమ్ము. అధఃకిష్ట కంఠరామూల కాలకూరుచ్ఛాయుక్తేశి పాశోధ మాటె యంధకారంబు బ్రహ్మోండమండలంబు నాచ్ఛాంచె. రజసీనుక్కిమిక్కాఫలంబులు ఇక్కలు పొడిచె. భవిష్యదాసరకర కర కరప్రోహ బీజాంకురంబులంబోలే బ్రదీపంబులు భవనాంతొంబుల వెల్లిగె. అప్పుడు గుణనిధి పేరాకలి పేస్తూ క్షామిచ్చునుబోలే బెచ్చుపెడి యందండ కడుపుమంచింప వటకం బెక్కడఁ గల గున్నియని చింతాక్రాంతుడై యున్న యవసరంబున ఉద్దిష్టయుంబులు శివరాత్రి యగుటుజేసి తైపుం దౌక్కరుడు నగరచాప్పుంప్రదేశంబున నోక శివలిగఁథానంబున జాగరణబుఁజేసి నాలుగుఖాములు నుపహారంబులు సమర్పించు వాడై నియమవ్రస్తంబుఁ బూని. భక్తివిశ్వాస తాత్పర్యతి శయంబున.

8

అధము:- వెంధిశున్ = మతియును. :ధోతారకూట పాటలకోమాత వుండై : ధైత = కదిగిన. అరచుట ఇత్తపిషటె. పాటల = పాటలివ్వచ్చముగా, వాపంట = దినము. వాపంటాల్లో = వంటాపాటు. 'అస్తాద్రి కిరీటమాడంబు వన్' అస్తాద్రి = అ ర్షాయుప్రయుధమియుక్క, 'కిరీట = కిరీటమువంటి, కూడఁ కూవన్ : కిరీటమునందు. 'దరవికచ...పు.జంబునంబోలే' దరవికచ = కీచెచు వికపించిన, దిందల = ప్రభువియుక్క. కుసుమమంజరి = హంగుషులయుక్క, పుంజంబునంబోల్లో: సుంపువరె, మహిరచింబంబు=సూర్యచింబము, చూపట్టుకుకుపట్టాను. 'చరవ....ప్రవహంబునంబోలే చరపుథరాథర = అ స్తమయప్రవ్వ రమయుక్క, ధాఢ = లేగురుక్కాయుక్క, ధారాప్రవహంబునంబోల్న = కరఁగి దారికళీన ప్రవహమావరె, సంధ్యారాగంబు = సంజయుషుత్త, గఁన మంజంబున్ = ఆరాకమంజలమును, ఆక్రమించెన్ = కమిచి పట్టకొనెను. చైత్య ద్రుమంబు = రచపెట్లు, 'విద్రావణ....కులాయంబుంయైన్' విద్రావణ = వరుగుచావాలుచన్న, ద్రోజకాక = మాంకాటలయుక్క, కాకారవ=కాకా ధ్యసుల

19]

చతుర్ముఖము

యెక్క, కారు = కారున్వరముగం, కోలాహారం = కోలాహారముచేత, అశుం = వ్యాశుంచులైన, కులాయుంబు = గుణుకుంవి. అయ్యెన్ = అయ్యెను. 'అంద కంపు....పాజిందమంబై' అంధకిష్టపు = ఆపకాసువర్థంజనులైన ఇప్పియెక్క, కందరాషూం = కందమాలమునందరి, కాండూఁగ = కాలపూఁబివము యెక్క, చౌయు = కాంతికి, పాజిందమంబై = కోరమితి తిమై, అంధకారంబు = చీకటి, బ్రహ్మోండపురంబున్ = బ్రహ్మోంపచుంపరమును, ఆచ్చాదించెన్ = కప్పెను, 'రచపీటక్కి ముక్కపరంబుబు' రచసీతక్కి = రాత్రిమే యనెడి ముత్యపుటిప్పుయు దరి, ముక్కపరంబుబు = ముక్కయులైన, దుక్కర, పాపిచెన = ఉదుంచెను. 'రవిష్యద్వాసరకరఅంకరంబుంబోలే' రవిష్యద్వర = రాపోపుకారమునందరి, వారసకర = కీసకిరువియెక్క, కరప్రోహ = కిరణపు మొలకరమ సంభంధించిన, పీజాంకుడబుంబోలేన్ = పీజాంకుకములవరె, ప్రదీపంబుబు = పెద్దదీపముబు, రచనాంకరంబుల్న = ఇండలోపం, వెలింగెన్ :: వెరింగెను. అప్పురు = ఆ పణుయుమునందు, గుణవిరి = గుణనిధి, పేరాకరి = శరింపరావి యాకరి, పేర్చు = విఘ్యంించమన్న. కార్పిచునుంబోలేన్ = (కారు + చిచ్చు - కార్పిచు) అరచ్చాగ్నిపరి. దావాగ్నివాతె. పెచ్చుపెడిగి = మిక్కిలి పెరిగి. అంరంద = మాటిమాటికివి, కచుపుమందింపన్ = కచుపు మందింపగా వంటకంబు = ఆస్తము, ఎక్కుడఁ గంగునో : యని = ఎక్కుడ రండంబునో యని, 'చింతాక్రాంతుడై' చింతా = విచారమచేత, ఆక్రాంతుడై = ఆక్రమింప బిఫివాడై. ఉన్న యవసరంబునున్ = ఉన్న సందర్శమునందు, ఆశీంబు = ఆ దినము, శివాత్రియగుటంజేసి = శివాత్రి యగుటవలన, కైవుంపొక్కరుందు = కైవుఁధోఁదు, 'వగర బాహ్యప్రదేశంబున్' వగర = వ్యక్తముయైక్క, సూహ్యాప్రదేశంబున్ = వెబిపరి ప్రదేశమునందు, ఒక వెలింగస్తావంబున్ = ఒక వెంయమునందు, జాగరంబుఁజేసి = జాగరణమచేసి. (పేరాకొని). నాఁగు ఉముడన్ = నాయగుణమురయందును, ఉపహంబుబు = నైపేర్యముబు. నమర్పించవాడై = నమర్పించ వంటునని, వియుప్రవతంబున్ = వియుపుమహింసేగుదికొని ప్రవతపిష్టవు, హాపి = తాల్చి. 'భక్తివిశ్వాస తాత్పర్యతికయంబువన్' భక్తి = భక్తియుక్క, విశ్వాస = వమ్మికయుక్క, శాక్పర్య = శక్పరక్కముయైక్క. అతికయంబున్ = పెంపుచేక్క-

తాత్పర్యము:- మతియున్ కోపివ యిత్తది చాయగల యారెండకోఁ బగిచా వంపఁచుటెను. అస్తమయప్రవ్వ కిరీటికమునందు ప్రపురి హంగుత్తం

శాసన సూర్యవిందిము కమపడ్డము. కుంటలు పెట్టయందరి లేగుకుతాచు కరణి యోడికడకళ్ళవీరీతిగా నంద్యారాగణు అకామందరము నాక్రమించేను. రఘృతెట్లు- వదుగుది వాఱుచున్న మారకాగఁ కాకారవముల కాకున్యురమంయొక్క కోలాహల మంచేర సందర్భించుచున్న గూటు కలియియోను. ఈవిని కందమారమునందరి కారహాట కాంతుకులు గౌరిమితి తెచ్చు కట్టియేకటి బ్రహ్మందమందరమును గప్పి కొనెను. రాత్రియే యనెడి ముక్కువు జివ్వయుదరి ముక్కుముది. ముక్కుది పొడి చెపు. రానున్న దినకరువి కిరణవరోహములకు శీజాంకురములంవరె. ప్రదీపము రిండ్లలో వెలిగెను. ఆప్యుము గుణవిధి యోర్వ్యరావి పేరాడరి. విష్ణుంధించిన దావాగ్నివరె పెట్టు పెరిగి మాటిమాడికి కడుపు మందించుంచుగా. అన్న మెక్కుత లచిలచునోయున్న ఉంకరోమువిగెయించగా— అరోజు ఇవరాత్రిమై యుండుల వాన కైవువోకము వగుము నెడవాపున్న లొంయమునందు జాగరముచేసి జాములామువడు నై వేద్రముది పెట్టు వియమముగం ప్రశమముదార్చి, భక్తి, విశ్వాపణ, తాత్పర్యము మిష్టుముట్టగా-

మరిచ్చ ధూఢీపాళి పరిచితంబులు మాణిక్
బంధాశ్ర్వ లవణ పాశింథములు
బవుల సిద్ధాంత జంబాల సారంబులు
పటురామామాద భావితములు
తింప్రిణీక రసపదేశ ధూర్ధరములు
జంబీర నీరాభి చుంబితములు
హైయిగవిన ధారాభిషి క్రంబులు
లలిత కు స్తుంబకూల్లంఖుతములు
శాకపాక రసావీ శోష్ణవములు
భాష్య భాష్య లేహ్యాబులు పానకములు
మున్న గాగల మూగిరంబులు సమృద్ధి
పెలయి గొనివచ్చే నొండొండ వివిధములు

ಅರ್ಥಮು :- "ಮರಿವ ದ್ವಾರ್ಶಿ ಪ್ರಾ ವರಿವಿಶಂಬುದ್" ಮರಿವ = ಪುರಿಮಾಂಯೆಕ್ಕೆ, ದ್ವಾರ್ಶಿ ಪ್ರಾ = ಪ್ರದುರಷ್ಟುತ್ತೇವ ಹೃಡಾಮುಂಕೆ. ವರಿವಿಶಂಬು = ಕಂಯ್ಯ ಜಲಾಣಿದೆವನಿ

యెను, "మాజెంధాక్షరవణపాశింధముద" మాజెంధాక్షరవణ = చెందవు
 గడకో (సెందవ లవణ ఇంధముంకో) పాశింధముద = పెల్లయికినవియును,
 "ఇహూకొప్పార జంబాల సారంబులు" ఇహూకో = కల్పివ, స్ట్రోర జంబాల = ఉవ
 ఏండైనొక్క, సారంబులు = మాటకరివియును. "వచురామలామ్రాసిరముద,
 వట = త్రప్తమైవ, రామలామోద = ఇంగువవావనలకో, భావితముద = మాగి
 నవియును. "తింత్రిష్టిజీరసోవదేకధూర్రముద" తింత్రిష్టిజీరన = చింతవండుసున
 యొక్క, ఉవదేకో = ఉవదేకముయొక్క, ధూర్రముద = భారవహముద, "జంసీర
 సీర = నిమ్మవండురనములో, అణదుయికముద = స్పృఖింపుభవివియును.
 "హైయంగోన ధారాఫి క్షంబులు" హైయంగోన = సద్యప్యుంకముయొక్క.
 ధారా = గారంచేక, అణిపి క్షంబులు=కరుపఁటివియును. "పరికటన్నుంచిరూర్లం
 శుక్రముద" ఉరిక = లేరవెవ, కుసుంభరు = కొఇమేర చిగుర్చేక. ఉల్లంపుంకముదు =
 శక్రమింపఁటివియును, "శాకపాక రసావాసోషాషవముద" శాకపాక = శాకపాకముల
 యొక్క, రసావాసోషాషముద = పౌష్టవముగరివియు, "భక్ష
 లోభ్యదైవ్యంబులు" భక్ష్య = వంద్రుకో నములఁదగినవి, భోజ్య = భుటంవదగినవి,
 శేష్యంబులు = నాయకతోనాకరగినవి, పాశకంబులు = శ్రేణుగినవి, మున్నగా
 గంప = ముదరైన, టిగిరంబులు = టోజనపుర్ణములు, సమ్మదివెలయ్య = వహ్యది
 వెలియిసునట్టగా, బంధోందన్ = ఒక్కుక్కుదే, వివిధములుగన్ = వదరకము
 డగ, కొనివచేన్ = తిసికొనివచేను.

శాత్మర్వ్యము :- ఆ కైవుడు శక్కుబోంగలేహ్యసానీయములను నాదగు విరముదిగం లో జనవద్దర్మమలను—ఒక్కు—క్కు పదార్థమును పదవగడగాఁ తేయంచి పష్టు—శ్రీ—శ్రీ యగునట్లు కొంచెం మునకుఁ గొనివవెన్ను. అనీ మిరియాంపొది చల్లి చవి, సైంరవలవడిము ఇగులొక్కిరిపినవి. అవధిండికో ఘూత్రాలనవి. తీవ్రమైన యంగువ వాసనలో మాగినవి. చింతపండు పుచుపు కలిపినవి. నిమ్మచండ్ల రనము తగిల్చినవి. సద్గ్యోమ్యక్కవరికోఁ దహపడినవి. కేఁ కొతిమేర చిగుస్సు ప్రద రముగాఁ గలని. శాకపాకరసావుల సౌషధము గలవియ్యను.

విశేషము :— మదుర, కటు, కషాయ, రవళ, ఆమ, తిక్కములని రుచు లాయ. కీసున, కారము, వగరు, ఉప్పు, పుదాపు, చేడు అసునవి. ఇవి ముఱల ఉర్రుణ, ఆమర్రుణ, అసుత్రయు భేదములచేకెక్కున్నాయి. ఒక్కస్తోచ్చ దుచి మూడువిధములై పెరసి పదునెనిమిది రుచిభేదము లేర్పుదుచువ్వుని. ఆ కై పుడు తెచ్చిన వివిధ భోజన పరార్థములను ఈ పదునెనిమిది రుచిభేదములకు రంపుములగా నువ్వుని.

వ. అప్పుడు భాసుర ప్రవరుండు నాసికాపుట కుటీంటుంచి యాగు వక్కాన్న గంధంబు గాలిసెరవున నొఫ్రోచేచి యూమున్నంబు నామ సెబ్బుంగిఁ గుషువ సమకూతునో యని యస్పరిమళ్లంబు సపట్టుకొనిపోయి శంఖు భవనద్వారంబునం గూర్చుఁజి సృత్త గీత వాద్యంబులు ప్రవర్తిల్ల సతిప్రాద్రుపోవునండాక పీతీంచుచు జాగరంబు చేసి యూతంత సాగి ప్రజలు చొక్కు మహంగిదుండఁడా సయ్యదసరిగుబున.

20

అర్థము : - ఆప్యుడు = ఆ సమయమందు, భాసురప్రవరుండు = గుణంది, సాపికాశుభుటీ కుటుంబియగు వాసికాపుట = ముకషుభుంనెడి, కుటీ = ఉటీ రమునకు, కుటుంబియగు = వాస్తవమైన, వక్కాన్నగంధంబు = వక్కాన్నము యొక్క నుగంరమున, గాలిపెరవున్ = గాలి యనెచి యూసాయమచేక, ఆప్యు తీంచి = భూషాపర్పుణ మెనరించి, ఆ యన్నంబు = ఆ యన్నము, నాకున్ = తనకు, ఎంగుంగిన్ = ఏ కీకిగా, కురువ సమచాలునో యని = భుక్కించుటక ఏయ పదునో యని, ఆప్యరిచుండు = ఆ పరిషుముయొక్క, సవ = జార్, పట్టక్కిఁ = కైకాపోయి, శంధురవ ద్వారంబున్న = శివాంయువ్వారమునందు, టార్పుంఁ = ఉపిప్పిఁదై, సృతగికవాద్యంబు = తెర్యుతికములు, ప్రవర్తిల్ల = ప్రసాదించి, శంధురగునంచాకెన్ = అర్థరాత్రమగునంకపలతున, వీకీంచుటన్ = చూచుచు, జాగరంబుచేసి = జాగరణముచేసి, ఆంకంతవ్ = క్రమక్రమమ్మా, సాగి = మొరఱపేట్టి, ప్రచు = ఉనము, వాస్పుమదంగియుండన్ = నిద్రముఁ ఉదియుంగాగా, వాక్కుచుంగియుండన్ = సద్గుమణియుండగా, తాము = ఆ గుణవిది, అయ్యవనరంటన్ = ఆ సమయమందు.

తాత్పర్యము : - ఆప్యుడు గుణవిధి భూషించుపంకర్పుణ మెనపక్కాన్న శిశారథమున గాలిపాడవ నెఫ్రోచేచి, ఆ యన్న మారగించుట తన కెట్టు సమచాలునో యని యాచీఁచి, ఆ పరిషుము వచ్చుచున్న జార్ వనశరించి పోయి శివాంయువ్వార భూమియుండు 'కిష్ట పేసికొని వదిరే ఇంచలు సృతగికవాద్యములు నందదించుటవంసి జాచు'నఁ గూర్చుండి, జాగరముచేసి క్రమక్రమచుగా జనమందఱును నిద్రాః రోనై కదలికలేక యుండగాఁ దానాసమయమున.

సీ. కట్టాయితంబుగాఁ గటిముడలంబున్ఁ
దీర్ఘి దట్టీ చేల దిండుగట్టి
తలుపు గిఱుసకుడు దరిమిలొంచెబైన
యోరవాకీట దేహమొయ్యు జొనిపి
మునివ్రేషుభాయ్యుయ్య మోపి చప్పాముగాని
పరిపాటి పవనంబుఁ బట్టి నడచి
దీపాంశురచ్చాయు దెలివిచాలని యట్టి
కొనటి కడైని లోని కొనరఁజొచ్చి

తే॥ పశ్చైరములందపూప సూపములతోడ
సనెటి పండులతోడ నాజ్యాబుతోడ
దధిపయః తౌద్ర బహుపదారములతోడ
ధవళ కలనూన్న మిమీంచె ధరణిసునుఁడు.

121

అర్థము : - కట్టాయితంబగాన్ = (కదు + ఆయకము - కట్టాయికము)
మిక్కిలి సన్వద్ధముగా, కటిమందంంటన్ = వరయాకారమైన కటి ప్రదేశము
వంటు శీర్పి = శీరిచి, రద్దిచేం = కాపెగుర్చ, దింరుగట్టి = వరుముకట్టు కట్టి,
కచిపు = కచపు, కిఱుపుండన్ = 'కిఱు'మని ధ్యానిచేయకుండ, తరిమి = నెడ్డి,
కొంచెంటైన = సన్వమైవ, ఉరవాకిటన్ = ఉరగానువ్వు తయపువండునందు.
ఉపాము = శీరమును, ఒయ్యున్ = మెల్లగా, చావిపి = దూర్పి, మునివ్రేషుటి =
చారిప్రేశు కొనట, ఒయ్యుయ్యున్ = నెమ్మినిసెమ్మిగి, పొపి = నేరమై పొపి,
భస్పురుగాని = సప్పదికాని, పరిపాటిన్ = క్రమముగా, వపవంటన్ = ఉపరిని,
పట్టి = విగించి, వదచి = అధుగుఁడైచి, 'దీపాంశురచ్చాయున్' దీపాంకర =
దీపపు మొలకయొక్క, చ్చాయున్ = సీదయందు, తెలివిచారియట్టి = సృష్టిక
చూసురైన, కొనచీకటిని = చీకటి యాచువందు, రోనికన్ = గర్మసదిరోణి,
ఉనరన్ = పరిశూలముగా, చొచ్చి = ప్రవేంచి, వశ్వరములండున్ = వశ్వరముల
యందు, అప్పాపూపమంకోడన్ = ఆప్యమంకో, పస్పతో, అపటివండుర
కోడన్ = ఆపటిపండ్లతో, అణ్ణంబకోడన్ = నెటికో, 'దధిపయిష్టిరము
పట్టాముంకోడన్' దధి = పెరుగు, పయిః పొది, వైద్ర = శేనె, మెదలైవ,

ఉపావరములకోదన = ఆనేక వచ్చార్థములకోది, "దవకలమాన్నము" దవక = కెల్లని, కంధాన్నము = వరియన్నము. ధరజిసురుడు = ప్రాహృతుడు, ఈక్షించెన = చూచెన.

కాల్పర్వము :- నన్నహాష్టింగ్ గానే చేరి వదుమునకు కీర్తి విగించి రీండుగా గజీకొని, 'కిణ్ణ' మనకుండఁ రబుపునెట్టి యోరాయైన కొంచెము నందులో శీరమును సెప్పుచిగా దూర్మి, మునిప్రేష్టు వస్తురికాని కితిని నెమ్ముదిని నెమ్ముదిగా నెంపై మోపి, ఈపిరిగించ్చి యాడుగుఱ వై తుట, దీపసుమ్ములక సీడర్, సృష్టక బాంచి చీకలెర్, లోవరిక్ పెర్మగా ప్రవేణించి, యచ్చుఱ వళైమంలో వమర్పు, రథియాన్న యస్పముదయ, వప్పును, అర్చిపెంట్లు, నేఱు, పెరుగు, పాయ, శేనె, మురరైన యునేక వద్దర్ములా వదుమన్నన్న శెల్లని వరియన్నమును గుణనిచి చూచెపు.

గర్భమాటపికా దీపక్కేళ యుపుదు
దశచెడుగు గాలి నిర్వాణదశ వహింప
దీ ప్రిసంధు షుణముచేసి తెలివ పడుగు
నన్నమియ్యింసదలుచే బ్రాహ్మణావులుండు,

అర్థము :- ఆప్యదు = అప్పదు, 'గర్వమంటపికా దీవకళక' గర్వమంటపికా = గర్వమంటపమనందరి, దీవకళక = దీవపుష్టముగు, 'త్రాపెదగగ్గారి' దగ = వత్తి, తెరెగ్గే = తెరెపోతువల్ల, కారి = కారిపోయి, విర్మాణదగన్ = అరిపోయెదుయవస్థను, వహించన్ = తార్పిగా, 'రి ప్రినందుష్టబము' రి ప్రి = వెలుగుయొక్క, నంధుష్టబము = రెక్కుడువులను, చేసి = చేసి, 'శెలవిదగగ్గెన్ = శెట్టిలెంపుగా, అన్నము = ఆప్పుముపు, తక్కింపదరంచెన్ = హాదిరంచెను, బ్రాహ్మణములు = బ్రాహ్మమంజుజుదు.

శ్రీత్వర్ణము:- గుణనిచి యప్పడు గర్జమంచవమునందలి దీపకళక వ కీ
మొదలంటు గాలి, యారిపోవుడశర్మ మండగా, వెటుగును రెక్కులిపి భక్తింపు
గేచు యస్తుమును విస్పష్టముగా జాచుదలంచెను.

శాస్త్రిక్క-భూగోళాను నొక్క-యోవన మహామంభంబు నీట్చొచి, వాడ
డక్కే-ఇంచున మాదరశ్రీయుగు దీపాకూరముక మోదిస్తూ
యక్కంద్రోచి ఘృతంబునిచి నిజవస్త్రీకాంపముంజించి చే
నొక్కన వత్తిగ్గనేతద్రోచను శిఖన దూజాష కై శాసనరున. 125

ఉత్సవము : - ఇక్కడ యోదన మహాతుంభంబ ఒక పైన్ అన్నటుంభముష. రూక్కించి = చూపి. గ్రూటిక్కెర్రైంగున్ = గ్రూటిక్కు బ్రైంగ్రోసుదు. వారుంబ అ గుణాలి, అక్కుంబంబన్ = అ కోంబమువంచు. ‘మందరజైయుగు’ మంద = మందగిచిన. రజైయుగు = కిరణ ములగం, దీపాంకూరమున్ = దీపపుమొరకము, మీట్రిక్ = పైకి. ఎక్కుండ్రోచి = ఎగనన్సింప్రోసి. హృతంబావించి = నేఱు పాత్రమహందు వింపి. ‘విషవస్త్రీకాంతమున్’ విష = శవయొక్క, వత్త = వత్తుముచొక్క, ఏక = ఒక, అంతమున్ = అంచును. చించి = బండించి, వతిగున్ = వతియగునుబుగ, చేస్ = చేసితించి. నాక్కెన్ = నాక్కుషు, నేరవాన్ నేఱియంచు. కోచెపు = కోగునుబు చేపెను. పైక్కువరున్ = అగ్నిని, కిణ్ణన్ = వతి కివయందు, యోజించెన్ = వంధావించెపు.

కొత్తర్వము : - ఆ తోపం వాడోక వైన్ అన్నటంభమునఁజాచి గ్రుక్కిట్ల ప్రమిగిక్కమయ, ఆ కోణమునండ్డు గొడిగట్టయవు దీపాంకురమువు ఎగనవే ద్విషిసి, ఏవపాత్రమునందు నేయబోసి, శన భోవతి యంతు చించి చేతికో నొక్కిట్ల వుంగాఁసి వేతినో దదిని వత్తికానయందు వహ్నాని వంధవించెను.

నీ. పక్కను పాత్రంబు పాణిగైకొని బహి
 ద్వారభాషి భజించు వాంఢ నశిండు
 పల్పడి నచ్చుచో విధివక్షంబున వాని
 కాలివేలాకని యంగంబు దాకే
 దాకినవాండు తత్తుఖపాటులో మేలు
 కని ప్రముచ్చముచ్చని కలవళించె
 గళవళింప గతానుగతిక మార్గంబున
 నాక్రోళమునరించి రథలజనులు

తే.
సన్నప్రతింబు విదువక యవనిసురుడు
పాకె భయవిహ్వలుండయి బయలువట్టి
పెంటదగిలి తలారులు వెగడుపడు
బాణములనేని చంపిరా బ్రహ్మానులుని.

124

అర్థము :- 'హ్యాస్మిప్రతింబు' పక్కన్న ర్క్షాస్మిప్రాణమైన, స్మితంబు = రోజసపాత్రముషు, పాచిన దేశియందు. కైకాని = రథించి, బహీర్వ్యారథూమిని = వెంపరి ద్వారముర్దు, భుజించు వాంధన = భుజింపురెసను వాంధకో. ఆతయ = ఆ గుణించి పెంపురి ద్వుచోన్ = గుంగుఫి వెడపకి వచ్చునపుడు. వింపకండ వన్ = ఏది యుష దేశకష్టోగా, వాని కారివ్రేయ = ఆ గుణించి కారివ్రేయ. ఒకవి యుంగంబున్ = ఒకవి శరీరమును, శాకెన్ = సోకెను. శాకెన్ = సోకెగా, వాయు = ఆ వ్రేయ పోకెన యాకుడు, కృత పాటుకో = వంద్రముకో, మేయ కని మేరొకుని. ప్రముఖుముచ్చని = దొంగ దొంగ యు. కశవొంచెన్ = శోఘపదెను. గోవొంవన్ = గాయు శోఘపదుగా, 'గతాపుగతికమాగ్గంబున్' = ఛక్కివెంట నోడుగా. అండములన్ ఉన్నవారండఱును. అక్రోమ్మెనరించిరి = అఱచిరి, అన్నప్రాతింయ విధువక = అన్నప్రాతమును విధువక. అవచింధుడు = శ్రూహ దు భయవిహ్వండయి = భయమువండ విధువకై. బయలువట్టి = కాండికుండై, గాంన్ = వరువెత్తెను, వెంట దగిరి = వెంటఱి. కలారుడు = కలారుడు, వెగువవకుగన్ = కల్ప రహస్యముడుగా, ఆ బ్రాహ్మణులునిన్ = ఆ బ్రాహ్మణులుని, బాణముంన్ = బాణముంకో. ఏపి = కొట్టి. సంపిరి = తంపిరి.

తొత్తుర్వ్యము :- వెదపరికించోయి భుజితువు పాంధకో సత్కయ హక్కాస్మిరహితమైన ప్రతమును చేతిలో, బట్టికాని వెదపరికి వచ్చు సమచములో విధివకమున వాని కాలి వేలాకికి దాకెను. తసివింతనే క తలపాటుక పాయుడు 'దొంగకొంగ' యుని శోఘపది యిలచెను. అఱచింధనే ఒకవిపెనుక నొకుడుగా మన్న వారంరఱును చిగుగా నఱచిరి. ఆ బ్రాహ్మణుఁ రన్నప్రాతమును విధువక రయవిషుండై రయిపచిపోయినదే దిష్టుగాఁ రథువెత్తెను. వాని వెంటఱి కలారుడు కల్పవరువట్టుగాఁ దరిమి కరిమి బాణముంకో, గొట్టి యూ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణుని జంపివైచిరి.

14]

చతుర్మాస ము

తే.
అతనిఁ గౌనిపోవఁ బనిపూని యమునిభుటుఁ ము
వరుగా పాశోగ్రహస్తులై వచ్చిరపుకు
వానిఁ గౌనిపోవఁ బనిఁబూని వచ్చిరపుకు
త్ర్యోంబుని కింకరులు విమానంబు గౌనుచు.

105

అర్థము :- ఆపుడు = ఆ నమయమునందు, ఆకఁి గౌనిపోవను = ఆకఁినిఁ రీస్కోవోవుటకు, వనిఁబూని = వనివది, యముని భటుడు = యముకింకరులు, యమకింకరులు, 'వరుజపాశోగ్రహస్తులై' వరుజపాశు = వరుజపాశుమకో. ఉగ్ర పాశులై = రయింకరులైన చేతుబాగలవారై. వచ్చిరి = వచ్చిరి. ఆపుడు = ఆ సమయమునందు, వానిఁ గౌనిపోవను = వానినిఁ దీసోవాపోషటకు, వనిఁబూని = వనివది, విమానంబు గౌముడున్ = విమావమును వెంటఁచెట్టుకొపుదు, క్ర్యోం కుని కింకరులు = పారిషదుఁచువచ్చిరి.

తొత్తుర్వ్యము :- అప్పుడు వానినిఁ దీసోవోవువుచూని వరుజపాశు భయింకరపాశులై యముకింకరులు వచ్చిరి. వానిని వెంటఁ గైకాని పోవుటకై విమానము గైకాని శంకర కింకరుల వచ్చిరి.

వ.
అనంతరంబు పట్టిస్ త్రిశూల ఖట్టాంగ ప్రముఖ బహువిధి ప్రహారణపాణులగు పినాకపాణి భటులంబాచి భీతచిత్తులై కృతాంత కింకరులు కరపంకజాబులు మొగిచ్చి యుట్లనిరి. 126

అర్థము :- అనంతరంబు = అఱపిష్టుట, 'పట్టిస్ త్రిశూల ఖట్టాంగ ప్రముఖ బహువిధి ప్రహారణపాణులగు' పట్టిస్ = అశ్వకత్తుడు, త్రిశూలముమ్మున కత్తులు, ఖట్టాంగ = మంచషుకోదు కై దుషులు, ప్రముఖ = మేరులైన, దహు విధ = పయవిధములైన, ప్రహారణ = ఆయురములు, పాణులగు = చేతులయందు రలించిన, 'పినాకపాణి భటుడు', పినాకపాణి = వైవిష్ణుకు, భటుర్న = భటులంపు, చూచి = చూచి, భీతచిత్తులై = భయపటిన మపుపుంగలవారై. కృతాంత కింకరులు = యమకింకరులు, కరపంకజాబులు మొగిచి = మొట్టి. వారిన్ = ఆ ప్రమచులకు, ఇట్లురి = ఇట్లు వరికిరి.

తొత్తుర్వ్యము :- అఱపిష్టుట, అశ్వకత్తులకో, త్రిశూలములకో, మంచషుకోలై, మతీమును వచ్చిరహితులైన యాయురములకో వచ్చు ప్రమఫులను జాచి భీతచిత్తులైన యమకింకరులు చేతుబాగెలై వారిఁ వారిఁట్ల విషువించిరి.

శై. అభివృకీంకరులార ! మహాత్ములార !
శగవు ఇర్మాను పాడిపంతంబు దెలియు
మిాకు సడ్డంబుగలదె ముల్లోకములను ?
నెలేవారము మేము మిాయెదుర నిలువ ?

127

అర్థము :- అదెష్టికింకరులార = ఇవకింకరులారా, మహాత్ములార = మహామహాలారా, కగజ = ఉచికము, ధర్మంబ = ధర్మము, పాచి = స్వయము, వంకంఱ = పొరువము, తెరియు మీకును = కెలిసిన మీకు, ముల్లోకములను = మూడురోకములయందును, ఆశ్వంబగలదె ? = ఆశ్వన్నదా, మీ యెదుర విచవన = మీ యెదుర విరఱమటకు, ఎంకవారము ? = మేమెంకటివారము ?

తాత్పర్యము :- ఇవకింకరులారా : మహాత్ములారా : ఉచికము, ధర్మము, స్వయము, పొరువము వెత్తేగాన మీకి మూడురోకములయందును వద్దన్నదా : మీయెదెల విరఱమటకు మేమెంకటివారము :

ప. ఏడు ములాచారహీనందు, పిత్రువాక్యపరామృఖులుండు, సత్యు
శోచపదిభ్రథ్రండు, సంధ్యాస్నాన వివర్జితుండు, శివనిర్మాలుప్రాప
భూర్త, వినియు దొక ధర్మంబేళంబు గలిగిన నానటిందు, ప్రేణ
పూర్వాపుణ్యవివేకంబును మిార ప్రమాణాబనిన కృతాంత
కింకరుల వాక్యములాకట్టించి శివకింకరులు వాడికట్టల్నిరి, 128

అర్థము :- ఏడు = గుణవిచి యనియెడి యకదు, కుటావారహీనందు= కులాచారమునకు, రగిన వర్తవము లేవివాడు, పిత్రువాక్యపరామృఖులుండు = కులప్రే
మాటకు పెరమొగము పెట్టలవాడు, సత్యుశోచపదిభ్రథ్రండు = సత్యమునందు,
శోచముండి, జాతివాడు, సంధ్యాస్నాన వివర్జితుందు = సంధ్యయును స్నాన
మును విడిచినవాడు, శివనిర్మాలుప్రాప = శివనిర్మాల్యము వివారించినవాడు,
వినియుండును = వినియుండు, ఒక ధర్మంబేళంబు = ఒక లేళమాప్రమైన ధర్మము,
కటిగను = ఉన్నావు, అసంఠండు = సెంవింటు, వినియురము = శ్రుద్ధప్రపాటు
విందుము. విని పుచ్ఛాషణ్య వివేకంబునకు = వినియుక్క డ్యూప్పాపముల
విపేచనమునకు, మీరప్రమాణంబ = మీరే ప్రమాణము, 'అనిన కృతాంతకింకరుల

శాక్షంబులు అనిన = అని పరికిన, కృతాంతకింకరుల = యమకింకరులయొక్కా
వాక్యములాకట్టించి = వాక్యముద విని, ఇవకి కరుల = ఇవకింకరుల-ప్రమథుల,
వారిన = అ యమకింకరులట, ఇట్లవిని = ఇట్ల పరికిరి.

తాత్పర్యము :- ఈగుంచి యనువాడు కులాచ విచారుడు, నిక్క
వాక్యపరామృఖులు నక్కోచములనుంకి దిగజాతినవాడు, వంచ్చున స్నానమును
చిదిచినవాడు, వీవికన్నింటికి ఓరాయమాఱుముగ వెనిర్మాల్యము వివచించిన
వాడు, ఇట్లి వినియుండుక్క రేమాప్రమైనను ధర్మమహాది యున్నచో, రఘురు
సెరింటడు, మేముక్కెఢాచవుంపై విందుము. విని పాశజయనిచేరనమువు పీరే
ప్రమాణమా. అని పరికిన యమకింకరుల వాక్యములాకటించి ఇవకింకరువి వారి
కెట్ల పరికిరి.

శం. శివధర్మంబతీ నూక్కుము
శివధర్మంబతీ నూక్కుము సిధించెనయే
సిధి మహాపాపోష

ప్రవములు చేరంగారాన్న ధన్యుని నడనికి.

129

అర్థము :- 'శివధర్మంబ' శివ = శివసుకు సంఖంభించిన, ధర్మంబ =
పుణ్యము, ఆతిసూక్ష్మము = పరమసూక్ష్మము. శివధర్మంబ = శివసంభంభించేన
ధర్మము, శివధర్మంబ = ఆషాచైనను, స్తోంచెనయేన = ప్రాత్మప్రమైనచో, 'చివిర
మహాపాపి'ద్రవముదా' వివిధ = వివిధమురైన, గావ్యాపాపముంపంచి, ఉపరువ
ముదా = గోవు, ధన్యుని = పుణ్యధన్యుదైన, అశని = అశని, చేరంగావు =
చేరావు, సమీపింపవ.

తాత్పర్యము :- శివసంభంభించేన పుణ్యము సంముఖ్యైపైయుండును,
ఇట్లి శివధర్మంబ శివసంభంభించిను, నానావిధమురైన మహాపాపముంపం
సంప్రాత్మించేదు హవు - ఆడస్యధుంచిదికి రారేవు.

శై. స్వగులధృష్టి మీమీంచినఁ దోషపుండు
స్నాక్కుధృష్టి క్షేత్రించినఁ జూడ్కింకండు

గాన జివభక్తి ధర్మ బగాధమహిమ
కానవచ్చిన యట్లుండు గానరాదు;

180

అరథు :— పూర్ణర్షింస్ = పూర్ణదృష్టికో, వీక్షించిన = చూచినవో, కోపండన = ఒసుపచివిపై యుండును, సూక్ష్మదృష్టింస్ = సూక్ష్మదృష్టికో, వీక్షించిన = చూచినవో, ఖార్ధకీన = చూపును, అందన = గోచరంచును, కాపన = కనుక, ఇపథక్తి ధర్మంబ = ఇపథక్తి ధర్మము, ఆగాధమహిమ = తం న్వర్మమండనియంత రోకైన పూర్ణమామకంది కానవచ్చినయట్లుండున = కనిపించి వాడేయుండును, కానరాదు = విజమునకు గమనింపదు.

తాత్పర్యము :— పూర్ణదృష్టికో జాచినవో గోచరింపదు, సూక్ష్మదృష్టికో జాచినవో గోచరించును, కాపన ఇపథక్తి ధర్మము అంతప్పటినంకరోకైన పూర్ణమామకంది, కనిపించి వాడేయుండునగాని వానవమునకు గమనింపదు.

క.0. ఆచారం చిది యనఁగ, న

నాచారం చిదియసంగ నజసను నైనన్
గోచరముకాదు శివ ధ

ర్ఘ్వచారము సూక్ష్మసూక్ష్మమై వరిల్లున.

181

అరథు :— ఆచారందియనఁగన్ = ఇదియాచారమనుటకుఁగాని, అనాచారం చిదియనఁగన్ = ఇదియాచార మనుటకుఁగాని, అజననైనవన్ = ఇంధుకునైనను, గోచరముకాదు = కాపింపదు, ఇపథర్ఘ్వచారము = ఇపర్ఘ్వమామక్కుచూచరించు, సూక్ష్మసూక్ష్మమై = సూక్ష్మమామక్కుమై. వరిల్లున = ప్రవర్తించు.

తాత్పర్యము :— ఇది యాచారమని — ఇదియాచారమని — విశయించు బ్రిహమకేనను గోచరింపవి విషయము. ఇపథర్ఘ్వచారము సూక్ష్మము — ఇంధున నదుచుండును.

వ. ఇతిందు చేసిన పుణ్యకర్మంబు విసుందు.

182

అరథు :— ఇతిందు చేసిన = ఇందుచరించిన, పుణ్యకర్మమేండో, విసుందు = అకరింపుందు.

తాత్పర్యము :— “ఇతిందుచేసిన ధర్మశేషుక్కుటైనఁగందా” అని మీరపిగిమున్నారు. ఇతిందు చేసిన పుణ్యము విసుందు:

స. అశన మభుక్ యున్ననైనను జివరాత్రి మూరంత ప్రాప్తును నుపసించె నోగిరంబు పొంచింప నొనవెట్టు కొనియైన వెగుసంతకుఁ జేసే భాగరంబు ప్రాతిపలోకనోపాయంబునక్కునైన వెలనైన దీపంబు వెలుఁగఁజేపే జూడనొల్లకయైనఁ జూచె నీక్కుమహార్థి బరులు చేసిన యట్టి ప్రసవపూఢఁ

జచ్చు విధిమూడియైనను జంద్రఫుని సగరి మోసాలఁ బోధ్వోవసట్టనడును సూక్ష్మ దృష్టి విచారించి చూచినప్పు డింతకంచెను ధర్మంబులెవ్వి కలవు?

183

అరథు :— అశనముఁఁఁవుము, అంధకయున్ననైనను, దూరాతిందు = ఇవరాత్రినాఁడు, ఉరంత ప్రాప్తువు = ఇహోరాత్రిమును, ఉపసించెన్ = ఉపవసముచేసెను, ఉగీరంబహారింపన్ = అస్తుము నవహారించుటకు, ఒనవెట్కొవిషెన్ = హోంచు పెట్టుకొనియైనవు, వేగువంకున్ = కెల్లవాఱువలకును, చేపెణగరంబు = భాగరముచేసెను ‘పొకాద్యివరోకనోపాయంబునైనవన్’ పొకాద్యివరోకవ = పొత్రవందర్ఘ్వసారమైన, ఉపాయంబునైనవన్ = సారమముకోసమైనవు, వెంసైన దీవంబున్ = వెంసైన దీవమును, వెంగఁగేసెన్ = వెంగఁగట్లు చేసెను, భూదూలకయైనవన్ = భూదవరెని వంకల్పమలేక పోయినను, ఊక్కురుమోళిన్ = ఇపుని రిస్పునందు, పరుడుచేసిన యట్టి = ఇతిందుచేసినదైవ, ప్రవవహూణన్ = ఇపుష్పాణము, భూచెన్ = ధర్మించెను, విధిమూడియైనను = విరిముగిస్తుయైనవు, ‘చంద్రధరుని వగంపొసాం పెంద్రోవ నట్టనడుమువన్’ ప్రంద్రధరునిఁఁవునియుక్క, ‘సగరమోసార’ నగరి = భవముయొక్క, మోసాం = ముఖంకు వచ్చేది.

పీఎస్‌పంచావరమయైక్. నటనరువ్ = నక్కిపద్మమసందు, వచ్చేస్ = వరచించెను, సూక్ష్మర్ధస్త్రీన్ = సూక్ష్మర్ధస్త్రీకో. విచారించి చూచినపుడు = విష రీంచి వరించినపురు. ఇంకంపెన్ = ఇంకమించిన, వర్షంబుడ = పుణ్యముడు, ఎవ్వి = ఎయివి, = కంపు, - తిన్నవి.

శాత్మర్యము:- పుణ్యకార్యముడ చేయవలెనని వంకల్పించి పుణ్యకార్యముడ చేయట యొక్కలో - సంకర్యింపకయే చేసిన ఎల్లపనియును పుణ్యకార్యముగా పరిచమించుట డొక్కుటే-మొరటి సామాన్యము_రెండవడి విశేషము, సూక్ష్మస్త్రీన్ ఒవర్చూమిట్టి విశేషములుగంచి. అన్నమురొకకయే గుజనిధిపస్తం దెను. అనాయి పెరాత్రి యనివాపిక్ దెరియదు. అపిని పస్తంమట చేరాత్రి యువ వాసముగా, బరించించినది. గుస్సగురిలోవి నై వేద్యములను దొంగిలించుటకై - అచ్చటివారు విధించునంతపలుకు దాను విద్రమాని పొంచియుండెను. వావి నిర్మి లేపి పెరాత్రి జాగరముగా, బరించించినది. చేకటిలోపద్మములనమర్పన పాత్రముంను విస్పష్టముగా, జాచుటకై మినుకుమినుకు మసుచున్న దీవముపు - కన్రిపతి యందు వ్రతిగాఁ లేసి. నేతిలోఁ దచిని యకఁడు వెలిగించెను. అపి ఇవరాత్రినాయి - పరంకోత్యిత్విన భువకు లోకిపెంచించుటగాఁ బరించించెను. ఆ దీపవు వెదాగులో - ఇప్పటి భుతుడచేసిన ప్రశపహూళను అపకొనకయే కస్తుడవ్వువిగావఁ జాచుట కటిసించెను. అపి ఇచురువుముగా, బరించించిన ఇవి యన్నియును సూక్ష్మర్థస్త్రీకి యార్ఘచ్ఛికములనిపించవచ్చును. కాని ఇన్ని యార్ఘచ్ఛికముడఁ కట్టుసాంక్రాత్యి యుద్ధకుముకో - (ఉపసము, జాగరము, దీపారాదము, ఇంచంరఘుము,) వంపించుట సూక్ష్మర్థస్త్రీకో విచారింపవలనిపు యంకము. ఆ రినము ఇచురాత్రించి యేంకావలెను; అభావమైన వావి పుర్యసుక్కకమంకయును పాడు "పెరాత్రి" యగుటఁ_అసునంకములో గర్మికమైయున్నది, ఇచురాత్రియగుటఁ చట్టనే వాయి డె యకయేచేసిను_చేసినవుంచ్చించిన సాధ్యక్యముకో, గూడిన ఇం యుద్ధకుముపేర్చి. అవి యన్నియుపు - ఇచురాత్రినాయి చేయవంపిన రఘవసముగా, జాగరముగా, దీపారాదముగా, ఇంచంరఘుముగాఁ బరించించి వావి. అపిన్నిని తెరియక పోయిను_కాటుఁగ యెట్లు మానదో. ఇప్పినివిషయమున దూర్చిచ్ఛిక స్వేచ్ఛను గుజనిధి కించియాకరావము సుక్కకముగాఁ బరించింపకమావ లేదు. ఆ ఇప్పిని నంస్కారమున బట్టి వావియంది ఇప్పినికారుణ్యమంచటి యగుటఁ జుని కెయియన్నిర్చి. ఇట్టియే ఇచుర్చుమునందరి సూక్ష్మము.

వ. అని పారిషదులు యమమాతల పీఎస్‌పి యతని దిశ్యై మానామూఢుంజేసి శివలోకంబునమం గౌనిఁఁయి శివుని రెన్నిధిం భోగ్రి. శివుండును బ్రాహ్మిష్టేజుస్సగాఖుష్టజ్ఞాడిక పుర్ణాము రూపంబైన ఫలంబునం గలింగఁ ద్శాఖిప్పిమైన యతిందమునకు పెనయుభుడైదముండను పేర నాదేశంబునము రాజగా సను గ్రేహించి పుత్రైంచు. ఈస్వరానుగ్రహంబునం బట్టాఖిమి క్రుండై.

ఆర్థము:- అని = అని పరికి. పారిషదుడ = ఇచుర్చుపరుడు, యమదూరిను = యమకించరులను. పీఎస్‌పి = పంపి, అశవిన = ఆ గుణవిరిని, "దీవ్యవిషామారూఢుంజేసి" దీవ్యవిషామమంచు, అరూఢుంజేసి = ఆ పొంచివావానిగాఁ జేసి, పేరోకంబునకును = కేరోకమునకు, కొనిపోయి = తీపుకాపిపోయి, ఇప్పిని సన్నిరిన్ = ఇప్పిని సన్నిధియంచు, పెట్టిరి = విలిపిరి, ఇంచును = ఇప్పుడుకూడ, "ప్రశీలేషస్సంధుక్షాదిక పుణ్యమురుచువఁ" దీను, ప్రశీలు = దీపముయొక్కి. శేషః = వెఱగుడు, సంధకః = ఎగువు ద్రోయుట, అదిక = మొరలైవ, పుణ్యః = పుణ్యమువకు, అమగఁ_పంబైన ఇయోగ్యమైన, పంండన్ = పంమువరిన, కంఠింగేశివిషియైవ = కంసిదేశిశ్వరుడై, ఏంందమున్ = అరిందమువకు, కంయుండై = కుమారుడై. దముండను పేరన్ = 'దము'దను పేరుకో, ఆదేశమునకున్ = ఆ కంఠింగేశిమువకు, రాజగాన్ = రాజగువ్వుగా, అస్త్రగ్రీపాంచి = కరుణించి, పుత్రైంచెన్ = పంపెము. ఈశ్వరామగ్రహాభవన్ = ఈశ్వరానుగ్రహమంవ, వ్యక్తింటుడై = రాజ్యమునం దట్టమేకింపఁచినవఁడై.

తాత్పర్యము:- ప్రమథు లీరీతిలు గుణవిరియందరి ఇచుర్చుసూక్ష్మమున్ నివిరించి యమమాతలను పంపివైచి. అశవిని దీవ్యవిషామార్ముక్కుంచి పేరోకము వకు, గొపోయి ఇంచని సన్నిధియందు సుర్పిరి. ఇప్పుడును దీపము వెరిగించుట పొకలైన పుణ్యములకు దగిన పంముగా కంఠింగేశివిషియైవ యరిందముఁ దమ రాజవడు, ఇత్తుండుగా, దముఁ భసు పేర నా దేశమువకు రాజగువ్వుగా అస్త్రగ్రీపాంచి పుంచెము. ఈశ్వరానుగ్రహమంవలన నతఁడు కంఠింగ్రాజ్యమున్ కుడై.

కు. చాలించే గలింగేంద్రుడు
వీటను దేశమున శంఖపేశ్వరుబు లలో
శాశించి దీపకులికా
కోఱులసంభ్యములు మొండుకొని యుండుటకున్. 185

అర్థము : - కణింగెంద్రుడు = కణింగదేశారీశ్వరుడు, వీటను = వగరము శందును, దేశమున్ = దేశమనందునగల, శంఖపేశ్వరుబులలో = వాంయములలో, పాలించి = కృమమును బాలించి, దీపకులికాటు = కోఱులాది దీపకులికా, మెందుకొని = ముప్పద్మములై, ఉండుటకున్ = ఉండుటకు, చాలించేన్ = చాలింపు వేయించెను. ఆహోషము చేయించెను.

శాశ్వతర్యము : - ఇటు చూచిక కుట్టెనంతనే కణింగదేశారీశ్వరుడు శన రాజరావియందును, రవ దేశమునందును గల కొంయములలో కోఱుకోట్ల దీపకుల రెప్పుడును వెంగుచుండవలయనని చాలింపు వేయించెను.

కు. ఇలువరుసఁ జంద్రశేఖరు
నిలయంబున దీపకలిక నిలుపనివారిన
దల్కిద్వైగ ప్రేయించని
తలవరులం బంచెరాజ తన దేశమునన్. 186

అర్థము : - రాజ = కణింగరాజ, తన దేశమునన్ = తన దేశమందు, ఇయ వడునన్ = రోఱన కొక్కుక్క యాటివాడుగా, చంద్రశేఖరు వియందునన్ = కొంయమునందు, దీపకలిక విభవవివారిన్ = దీపము నిఱవనివారిని, శల్కిద్వైగ వీయించని = శల్కి దెగ్గట్టివేయించని, శరపరులన్ = శల్కారులను_శటులను వంచెన్ = అణ్ణాపించెను.

శాశ్వతర్యము : - ఆ రాజ తన దేశమునందరి వ్యాపయ రోఱన కొక్కుక్క యాటివాడుగా కొంయమునందు దీపకలిక విభవవివారిని శల్కి దెగ్గట్టివేయించని శల్కారుల కొణ్ణించెను.

కు. దీపికాదాన పుణ్యప్రభావంబున నక్కలింగాధిపతి జన్మాత రంబుసం గుబేరుండై యాశ్వరునకు సఖుండయ్యే. ఆ వృత్తాంతంబు వివరించెదము నావధాన మతినై యాక్షింపుము. 187

అర్థము : - దీపికాదాన పుణ్యప్రభావంబున్ = దీపమరెతుట యివెది పుణ్యప్రభావమువలన, అక్కలింగాధిపతి = అక్కింగాధిపతి, జన్మాంతరంబునన్ = జన్మయనకి జన్మమునందు, కుట్టెరుండై = కుటేరుండై, శాశ్వరనఖుండయ్యే=శాశ్వర పఖుండయ్యేము, అవృత్తాంతంబు = ఆ వృత్తాంతమును, వివరించెదము = వ్యాఖ్య వించెదము, 'సావదాన మతినై'. సావదావ = ఆవదానముకైన, మతినై = బుద్ధిగంపాధవై, అక్షరింపుము = విషము.

శాశ్వతర్యము : - కొంయములలో దీపముట చెట్టిన పుణ్యప్రభావమువండి- అక్కింగదేశాధిపతి శరువాతి జన్మములో కుట్టెరుండై యాశ్వరనఖుండయ్యేపు, ఆయుష్మాను వించెదము సావదామఁరపై విషము.

కు. పద్మకుల్పమునందు బ్రహ్మ మానస సన్కో
జమును బుల స్తుండు సంభవించు
నాపులస్తునకు మహాముని ప్రవరుండా
విర్మావమును బొండె విశ్రవస్సు
విశ్రవస్సునకు దప్పశ్శీసనాథుండు
ప్రేశవముడు సముద్భవము నొండె
ప్రేశవముడు సర్వజ్ఞ నెచ్చులికాఁడు
సాలించె లంకయన్ పట్టుభాబు

కు. ఘనయశుదు మేఘువాహనకల్పవేశ
యాజ్ఞదత్తి ధనేశ్వరుండయ్యే చిదపఁ
జిత్ర్వకాశికఁ గాశికఁ శేరవచిచు
శివుఁ బ్రతిష్టించెన విషుక్త సీమయందు! 188